

statystycznych np. roczników statystycznych, publikacji prasowych oraz książkowych jak również bezpośrednio z badanego przedsiębiorstwa.

Wykorzystanie analizy finansowej w zarządzaniu firmą zależy w dużej mierze od zasad, które powinny być przestrzegane przy jej budowaniu, a także od cech analizy istotnych w toku procesu decyzyjnego. Przy opracowywaniu analizy finansowej powinno się respektować następujące zasady [5, s 15-17]:

–zasady zwięzłości i przejrzystości - polegającej na zredagowaniu wypowiedzi w analizie finansowej w sposób precyzyjny, zwięzły, zrozumiały i czytelny,

–zasady koncentracji - polegającej na koncentracji myśli analityka na zagadnieniach najistotniejszych, odnoszących się do kluczowego tematu analizy, jej problemu oraz celu,

–zasada kompleksowości - polega na dogłębnym rozpracowaniu tematu głównego i zagadnień szczegółowych. Chodzi o całkowite wyczerpanie zagadnień spokrewnionych z tematem oraz celami analizy w taki sposób aby rozpatrywane elementy, zjawiska i czynniki mogły być zaprezentowane jako ogniwa w łańcuchu przyczynowo-skutkowym,

–zasady efektywności – polegającej na zobrazowaniu zagadnień, faktów i zjawisk według prawdy obiektywnej, w sposób dokładny i rzetelny, tak aby nie było uwag subiektywnych,

–zasada konkretności - wymaga ona od sporządzającego analizę trzymywania się konkretów, tzn. respektowania faktów dokonanych w określonych warunkach i okolicznościach,

–zasada terminowości oraz aktualności – polega na opracowaniu analizy w jak najkrótszym czasie po upływie okresu czasowego objętego analizą, aby nie straciła ona na aktualności decyzyjności.

Literatura:

1. Janik W., Sosińska-Wit M., *Analiza ekonomiczna przedsiębiorstwa*, WSPA, Lublin 2002.
2. Gabrusewicz W., *Podstawy analizy finansowej*, Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Warszawa 2005.
3. Leszczyński Z., Skowronek-Mielczarek A., *Analiza ekonomiczno-finansowa firmy*, Difin, Warszawa 2001.
4. Walczak M. *Analiza finansowa w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, Difin, Warszawa 2003.
5. Sasin W., *Analiza ekonomiczna firmy*, Interfart, Łódź 2001.

Lewicka B. A.

I r. II st. Finanse i rachunkowość

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wydział Ekonomiczny

KAPITAŁY SAMOFINANSOWANIA – ZASADY TWORZENIA ORAZ ICH ROLA W PRZEDSIĘBIORSTWIE

Kapitały własne w spółkach kapitałowych można podzielić na dwie zasadnicze grupy: kapitały podstawowe stanowiące sumę wkładów wniesionych przez właścicieli oraz kapitały samofinansowania, wypracowane w trakcie prowadzenia działalności. Do tej drugiej grupy zalicza się: kapitał zapasowy, kapitał rezerwowy oraz pozostałe kapitały rezerwowe. Ich odpowiednikiem w polskich przedsiębiorstwach państwowych jest fundusz przedsiębiorstwa, zaś w spółdzielniach - fundusz zasobowy.

Kapitały samofinansowania powstają zazwyczaj w wyniku decyzji podejmowanych przez właścicieli spółki. Istnieją jednakże sytuacje, kiedy to normy prawne stanowią podstawę do ich stworzenia bądź zasilenia. Świadczyć to może o ogromnej roli, jaką owe kapitały pełnią w spółce. Po pierwsze, są one zabezpieczeniem przed kilkoma czynnikami ryzyka, jakie rodzi funkcjonowanie jednostki w przestrzeni gospodarczej. Mowa tutaj m.in. ryzyku poniesienia straty finansowej, ryzyku inflacji (utrata wartości nominalnej kapitału) czy też o ryzyku związanym z funkcjonowaniem rynku kapitałowego (kapitał rezerwowy może zostać wykorzystany w sytuacji gdy konieczny będzie wykup akcji własnych). Po drugie, kapitały samofinansowania z powodzeniem mogą zostać wykorzystane do finansowania nowych projektów rozwojowych przedsiębiorstwa. Po trzecie, ich istnienie w przedsiębiorstwie może wpłynąć na poprawę struktury źródeł finansowania. Dzięki temu polepsza się również zdolność kredytowa jednostki.

Celem niniejszego artykułu będzie scharakteryzowanie poszczególnych rodzajów kapitałów samofinansowania oraz warunków ich tworzenia i wykorzystania w spółkach kapitałowych w oparciu o funkcjonujące akty prawne.

Kapitał zapasowy stanowi najważniejszy rodzaj kapitałów samofinansowania. Ochrania on bowiem wartość nominalną kapitału zakładowego, która ulega zmniejszeniu w czasie, stanowi pokrycie ewentualnych strat bilansowych oraz stanowi dodatkowe źródło finansowania [2, s.642]. W spółce akcyjnej kapitał zapasowy ma charakter obligatoryjny. W myśl kodeksu spółek handlowych, dopóki wartość kapitału zapasowego nie będzie równa co najmniej jednej trzeciej wartości kapitału zakładowego, na kapitał ten przeznaczają się 8% zysku netto uzyskanego w danym roku obrotowym [5, art. 396]. Po osiągnięciu docelowej wartości, o warunkach zwiększania kapitału zapasowego może decydować statut jednostki.

Oprócz odpisów z zysku netto, kapitał zakładowy w spółce akcyjnej może być tworzony z tytułu:

- a) nadwyżek osiągniętych przy emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej, pomniejszonych o koszty emisji, (tzw. agio) [5, art. 396],
- b) dopłat dokonywanych przez akcjonariuszy w zamian za szczególne uprawnienia dla posiadanych przez nich akcji,
- c) obniżenia kapitału zakładowego [5, art. 456],
- d) nadwyżki powstałej ze zbycia akcji własnych, gdy cena sprzedaży pomniejszona o koszty sprzedaży była wyższa od ceny nabycia [6, art. 36 a, ust 1],
- e) nadwyżki powstałej z umorzenia akcji własnych, gdy wartość nominalna akcji była wyższa od ceny nabycia [6, art. 36a, ust. 2].

W spółce z ograniczoną odpowiedzialnością tworzenie kapitału zapasowego ma charakter fakultatywny. Można go tworzyć z:

- a) części czystego zysku netto przekazanej zgodnie z uchwałą spółki na pokrycie przyszłych strat [5, art. 192],
- b) nadwyżki wkładów wniesionych przez wspólników nad ich cenę nominalną,
- c) obniżenia kapitału zakładowego [5, art. 457],
- d) nadwyżki ceny sprzedaży udziałów własnych nad ich cenę nabycia, [6, art. 36 ust.2],
- e) nadwyżki wartości nominalnej umorzonych udziałów nad cenę ich nabycia [6, art. 36a ust. 2],
- f) różnic wynikających z aktualizacji wyceny wcześniej zaktualizowanych likwidowanych lub zbywanych środków trwałych, o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej [6, art. 31 ust. 4].

Kapitał zapasowy w spółce z o.o. i akcyjnej zasilić mogą ponadto: nadwyżka powstała z zamiany pożyczek i zobowiązań na udziały/akcje przez wierzycieli [5, art. 36 ust. 2c] oraz zobowiązania bezwarunkowe umorzone w wyniku zakończenia postępowania naprawczego

lub układowego [6, art. 36 ust. 2d].

O kierunku zużycia kapitału zapasowego decyduje walne zgromadzenie wspólników lub akcjonariuszy. Ten rodzaj kapitału służyć ma głównie pokryciu straty finansowej, ale możliwe jest również jego przeznaczenie na: zwrot ewentualnych dopłat kapitału, umorzenie udziałów lub akcji, wypłatę dywidendy, podwyższenie kapitału zakładowego oraz pokrycie kosztów niepowodujących zwiększenia aktywów spółki. Należy tutaj nadmienić, iż w spółce akcyjnej jedna trzecia kapitału zapasowego może służyć wyłącznie jako pokrycie straty [5, art. 396].

Kolejnym rodzajem kapitału samofinansowania jest kapitał z aktualizacji wyceny. Jego tworzenie jest obowiązkowe dla wszystkich jednostek zobowiązanych do prowadzenia ksiąg rachunkowych. W myśl ustawy o rachunkowości, aktualizacja wyceny wpływająca na zasilenie tego kapitału może dotyczyć dwóch grup aktywów: środków trwałych oraz inwestycji zaliczonych do aktywów trwałych z pominięciem wartości niematerialnych i prawnych stanowiących inwestycje. Przeszacowanie środków trwałych znajdujących swoje odbicie w zwiększeniu kapitału z aktualizacji wyceny może być dokonane wyłącznie na mocy odrębnych przepisów (np. rozporządzeń Ministra Finansów). Z kolei zmniejszenie kapitału na skutek spadku wartości środka trwałego nie wymaga istnienia dodatkowych zapisów prawnych. Dokonuje się go w przypadku gdy: środek trwały zostaje wycofany z użytkowania, likwidowany, zmienia się technologia produkcji bądź wystąpiły inne przyczyny powodujące jego trwałą utratę wartości.

Na kapitał z aktualizacji wyceny zostaną odniesione również skutki przeszacowania inwestycji długoterminowych (z wyjątkiem wartości niematerialnych i prawnych) w przypadku gdy jednostka przyjęła ich wycenę po cenach rynkowych. Wówczas wzrost ceny rynkowej odnosi się in plus na kapitał z aktualizacji wyceny [4, s. 654]. Spadek ceny wpłynie in minus na ów kapitał, ale jedynie do kwoty o którą poprzednio został powiększony. Spadek wartości inwestycji, który nie znajdzie pokrycia w kapitale z aktualizacji wyceny obciąża koszty finansowe. Gdy znów nastąpi wzrost wartości wykazuje się go jako przychody finansowe do wysokości poprzednio zaliczonej jako koszt finansowy [6, art. 35, ust. 4]. Kwoty zwiększeń i zmniejszeń będą dodatkowo korygowane o wysokość rezerwy bądź aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego wynikającej z pojawiania się różnic przejściowych.

Do kapitałów samofinansowania należą również tzw. pozostałe kapitały rezerwowe. Ich tworzenie w jednostce nie jest obligatoryjne, zazwyczaj o ich istnieniu decydują zapisy zawarte w umowie spółki lub jej statucie. O przeznaczeniu tego rodzaju kapitałów decydują zaś wspólnicy bądź akcjonariusze na walnym zgromadzeniu [4, s. 659]. Zasady wykorzystania oraz zasilenia kapitałów rezerwowych w spółkach kapitałowych określają kodeks spółek handlowych oraz ustawa o rachunkowości.

Kapitał rezerwowy można tworzyć z zysku netto spółki [5, art. 192] oraz z dopłat wspólników w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością [6, art. 36 ust. 2b]. Może on służyć do pokrycia straty finansowej, podwyższenia kapitału zakładowego, umorzenia akcji (udziałów) własnych lub wreszcie do wypłaty dywidend, jeżeli w danym roku obrotowym jednostka nie wygenerowała zysku. Spółka akcyjna może tworzyć również dodatkowe kapitały rezerwowe, które przeznaczać będzie na pokrycie szczególnych dla niej wydatków i strat.

Zasady tworzenia, zasilenia i wykorzystywania kapitałów samofinansowania w jednostce zdeterminowane są przez jej formę prawną. W zależności od tego czy jest to spółka akcyjna czy spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, przepisy prawne określają sytuacje, w których może nastąpić zwiększenie bądź zmniejszenie danego elementu pasywów. Zmiany wielkości składników kapitałów własnych, w tym kapitałów samofinansowania, można zauważyć, porównując stan danej pozycji pasywów w roku X do roku X-1. Analiza

pozioma bilansu nie daje jednak odpowiedzi na pytanie o przyczyny zaistniałych zmian. Sprawozdaniem, które uszczegóławia to zagadnienie jest zestawienie zmian w kapitale własnym. Dzięki niemu użytkownicy sprawozdań finansowych, mogą poznać genezę dokonywanych w kapitałach samofinansowania zmian oraz dokładnie przeanalizować ich strukturę [1, s. 55].

Wielkość i zmiany zachodzące w obrębie kapitałów własnych mają istotny wpływ na prawidłowe funkcjonowanie przedsiębiorstwa. W myśl kodeksu spółek handlowych, jeżeli bilans sporządzony przez zarząd spółki akcyjnej wykaże stratę przewyższającą sumę kapitałów zapasowego i rezerwowego oraz jedną trzecią kapitału zakładowego, zarząd zobowiązany jest niezwłocznie zwołać walne zgromadzenie celem powzięcia uchwały dotyczącej dalszego istnienia spółki [5, art. 397]. Stąd ważne jest dla przedsiębiorstwa utrzymywanie kapitałów samofinansowania, stanowiących zabezpieczenie w przypadku pojawienia się strat finansowych i pozwalających na dalsze kontynuowanie działalności.

Literatura:

1. *Ambroziak M., Analiza sprawozdań finansowych, C.H. Beck, Warszawa 2010.*
2. *Gabrusewicz W., Rachunkowość finansowa dla profesjonalistów, SKwP, Warszawa 2011.*
3. *Helin A., Bernaziuk A., Kowalski R., Kapitały własne w świetle prawa handlowego, bilansowego i podatkowego w różnych formach działalności gospodarczej, Difin, Warszawa 2006.*
4. *Pałka M., Zakładowy plan kont z komentarzem dla jednostek prowadzących działalność gospodarczą, EKSPERT, Wrocław 2011.*
5. *Ustawa z dnia 15 września 2000 r. Kodeks spółek handlowych, (Dz.U. z 2000 r., nr 94, poz. 1037, z późn. zm.).*
6. *Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2009 r., nr 152, poz. 1223, z późn. zm.).*